

17. Михайло Димид. Помісність і Патріархат: кілька споминів про патріярха Йосифа.

Дивний дар Господа. Ним був той факт, що я, молодий українець, народжений в Бельгії, жив в Римі в цій самій хаті, що й патріярх Йосиф, і неодноразово з ним розмовляв. Нас було більше, я був зокрема із Борисом, нині владикою Паризьким УГКЦ.

Хочу, щоб ви зрозуміли, що контекст не простий. Питання таке: хто патріярх, а хто Димид чи навіть тоді Гудзяк? Патріярх народжений 125 років тому, а я - 57 років тому. Це значить, що я тоді й нині на 68 років молодший від нього. Вже не кажучи про досвід, про сан, про владу.

Це були початкові 80-ті роки минулого століття, час, коли реальних перспектив для визволення України із її тінізації в рамках СРСР не було – тут панують Леонід Брежнєв, Володимир Щербицький і Філарет (Денисенко). Після 1975 р. в діаспорній Українській Греко-Католицькій Церкві, що там називалася Українська Католицька Церква, настала поляризація поглядів ієрархії й мирян щодо питання розумного чи інертного послуху директивам римського престолу. Справа не була тільки в питанні «патріярхату», а також і в питаннях «синодального правління», «однієї структури Церкви, нащадків Уній берестейської, львівської, перемиської» тощо.

Гідність, яка надихається поставою. Але не про це я хотів би тут сказати. Йшлося про те, щоб вказати на психологічний тиск так званих «правильних», які підтримували укладену канонічну «систему» чи жили «реальною політикою», й тих, що хотіли щось реформувати. В тому контексті гідність самого патріярха Йосифа надихала до правильного рішення. Бо все ж таки потрібне було особисте рішення людини, щоб згодом отримати цей «дивний дар Господа, що молодий українець живе в тій самій хаті, що й патріярх Йосиф!» Для мене цей момент істини настав, коли я, 19-ти літній хлопець, в кабінеті архієпископа Мирослава Марусина, тоді заступника голови Папської комісії з перегляду Кодексу східного канонічного права, сказав, що буду не по його стороні, а Йосифа Сліпого! Впевнений, що якби він тоді не

сидів за своїм робочим столом, він би знепритомнів! Про те, що у нього тоді рум'янець на лиці перетворився в білосніжну шкіру, можу засвідчити.

Вільні люди. З дотепер сказаного мною можна зрозуміти, що Йосиф Сліпий був вільною людиною. Ті, кого він притягав своєю поставою і прикладом, також повинні були мати хоч крихту цієї автентичності, щоб вижити в тренді його пророчих затій.

Те, що нас єднало, крім всього греко-католицького і українського, було те, що ми дійсно були вільними людьми, шанували спільні домовленості, були прозорими і мали величезне довір'я до майбутнього, в якому Бог і людина співдіють.

Немає недосяжних мрій. Це справді була будівля, де багато доброго подавалося молодим людям, щоб вони могли мріяти і, згодом, щоб ці мрії збувалися. Я, зокрема, був такою щасливою людиною, що за своїх молодечих і студентських років ніколи не чув і не бачив негідного прикладу священослужіння, навпаки - образ патріярха Йосифа був для мене й інших каталізатором високих ідеалів і відважних рішень.

Це важко уявити сучасній людині, але хоч би факт проживання в недержавній українській інституції за кордоном, бачення її постійної праці для українського народу, для нарощування впливу на діаспору і на деяких західних урядників, було конструктивною динамікою для мене і моїх друзів. З такої перспективи ані Радянський союз, ані ексклюзивістично мислячі християни нам не поставали загрозою. Тут дійсно переживалося те саме, що писав Василь Симоненко у вірші «Задивляюсь у твої зіниці» словами: «Хай мовчать Америки й Росії, коли я з тобою говорю»!

Велика пошана до суспільних інститутів та їх очільників. Ні я, ні мої тодішні колеги не можуть забути, як то патріярх Йосиф радів із того, що його питомець, тобто семінарист, Михайло Димид став обраним головою Союзу українських студентських товариств Європи. Від того часу патріярх вже не називав мене пестливим «Миханьо», а тільки «пане президент». Відтоді його почало турбувати, чи мій соціальний статус дозволяє мені вповні сповняти свою місію, наприклад, «чи у мене є машина»? Це дивно мною сприймалося, я не дуже розумів хід думок патріярха, це наступило набагато пізніше.

Це була радість відповідної соціально-громадської позиції, аванс для відваги в подальших діях і вказівка на це, що тільки наука пов'язана із суспільними навиками, які здобуваються через волонтерство, дає реальну перспективу розвитку суспільства.

Інший приклад цього мислення патріярха. Він завжди з великою пошаною приймав делегації різних діаспорних організацій, партій, комітетів - це було на рівні послів потужних держав світу, які також приходили до нього, оскільки в той час він був найбільш авторитетним українцем у вільному світі.

Захист своїх підопічних. Коли я був питомцем, я дивувався з того факту, що патріярх Йосиф давав притулок всім тим священикам, які задля підтримки ідей самого Сліпого попадали в неласку свого власного ієрарха чи потужної в умовах бездержавної діаспори Конгрегації для Східних Церков. Мимо того, що такі священики могли бути перепорою у відносинах із деякими

єпископами чи самими офіційними ватиканськими колами, патріарх не дозволяв собі їх кидати напризволяще, а поставав твердою опорою для них. Це дуже важлива і шляхетна позиція, яку варто підкреслити і подавати як приклад для наслідування, зокрема у важких часах геополітичних змін.

Велич проекту – в деталях для людей. Останній штрих особистості патріарха, який мені видається важливим - це, що велич проекту, зокрема виявляється в деталях і у вигоді для практичного користування людиною. Цю думку я хотів просто сказати перед тим, як порівняти Йосифа Сліпого із митрополитом київським Іларіоном і великим князем Ярославом Мудрим. Чому? Бо одні й другі уважали, що для утвердження еклезіотворчого та канонічного досвіду Церкви потрібні власні устави.

Що підхід Ярослава Мудрого був правильний, те нам із віддалі часу є очевидним, бо ж і донині згадуємо його «Церковний Устав» як джерело нашого права. Бачимо геніальність «Уставу Ярослава» і пізніших «Кормчих книг» в тому, що загальні правила Церкви візантійських номоканонів стали переосмислюватися та інтегруватися в щоденний спосіб думання людини в місцевій християнській громаді. Завдяки тому, вона могла дійсно розуміти, що виконувати і бажати це робити для спасіння своєї душі та творення впливового суспільного християнського організму. І Ярослав Мудрий, і Йосиф Сліпий знали, що без такого правового підходу, тобто кодифікації власного церковного пережиття, не можливо творити помісну Церкву з належним її статусом.

Окремий статут для окремого статусу. Запитаєте, до чого я це проваджу? А до того, що переважно всім вам відомо, що від 1975 р. Йосиф Сліпий став підписувати себе *патріархом*, і того самого року хіротонізував, явно проти волі Римського престолу (але відповідно до Артикулів Берестейської унії - Ред.) на єпископів Степана Чміля, Івана Хому й Любомира Гузара, за участі лише одного свідка, який відмовився від цієї гідності - Івана Музички. Але майже ніхто не здогадується, що патріарх Йосиф це зробив на основі Уставу Церкви, якого він написав за допомогою спеціалістів у 1972 році і представив Синодові Єпископів на рік пізніше.

Цей документ був названий «Патріархальний устав Помісної Української (Руської) Католицької Церкви». При цьому треба знати, що це стало мудрою реакцією Патріарха Йосифа на лист папи Павла VI із 1971 р., який відмовляв синодальним греко-католицьким єпископам діаспори (Рим, 1969) у створенні патріархату української Церкви. При цьому він мовив про відсутність власної території, де таке право можна виконувати, і ще, такий патріарх мав би більше влади від інших католицьких патріархів.

«De constitutione patriarchali». «Патріархальний устав Помісної Української Католицької Церкви», із своїми 59 канонами, стає відтак інструментом для самоуправності патріаршої Церкви на основі 33-ох артикулів Берестейського порозуміння з 1595 р. (важливо наголосити, що вони тоді не були прийняті Римським престолом) і декрету *Orientalium Ecclesiarum* («Про Східні Церкви») II Ватиканського собору (кан. 2 «Патріархального уставу»). По латині «Патріархальний устав» звучить так: «*De constitutione patriarchali*». Ця Церква, на основі мандату, переданого Христом Петрові та іншим апостолам

(кан. 4) обирає свого голову і організує духовне життя своїх вірних, як на власній території, так і в решті світу (кан. 9).¹⁸⁶

Все решта – послідовне втілення мрії. Виходячи із такої світоглядної позиції, в 1977 році Йосиф Сліпий пише: «Кожна Східна Церква, зокрема коли йдеться про патріархат чи верховне архієпископство, є законною одиницею зі суверенною природою. Ці прикмети мають найти вислів також в тому, що вона має мати своє власне канонічне право». Це він пише не так собі, а до президента папської Комісії для ревізії Кодексу східного канонічного права, кард. Йосифа Парекаттіла, стосовно майбутнього Кодексу канонів східних Церков.

Отець Любачівський став митрополитом. Тут важливо зрозуміти послідовність! Намагаючись конкретно реалізувати автономію ієрархічної структури своєї Церкви, у жовтні 1979 р. патріарх Йосиф вдається до небувалого демаршу перед Римською Курією. Він відхиляє призначення Римським архієреєм отця Мирослава-Івана Любачівського митрополитом Філадельфії і сам призначає ту саму особу митрополитом цього ж міста з проханням приїхати в Рим до про-катедри собору Святої Софії для наділення йому єпископської хіротонії. Наслідком такої дії було те, що Іван Павло II особисто, в сослужінні із Йосифом Сліпим, висвятив єпископом Любачівського в Сикстинській капелі в листопаді того ж року.¹⁸⁷

Правда є лиш одна! Думаю, що кожний, хто прочитає цю статтю, із всього написаного відчуває творчу свободу й пророчу відвагу патріарха Йосифа. І в тому пориві дозволю засигналізувати другий документ Йосифа Сліпого - послання «Про поєднання в Христі»¹⁸⁸ (1976 р.), який ще й досі є належно несприйнятим. Патріарх вважав, що найсильнішим чинником в діянні й творчості українського народу є православна й греко-католицька Церкви, між якими немає суттєвої догматичної різниці. Ось буквально його слова: «У Банд Бруку з митрополитом Йоаном Теодоровичем впали великі слова: **ми такі православні, як ви католики!** Це правда, і совісні студії це виказують. Нам треба всім стати на *київській прадідній традиції*».

«Будьмо собою! Дивімось на своє власне духовне добро, на спасіння наших душ - і тоді буде між нами єдність, в першу чергу на церковному полі, а опісля - на національному й державному! Треба добро Церкви й народу ставити вище своєї марної особистої амбіції і своїх особистих чи гуртових користей!»

Завершення. Для того, щоб бути собою, щоб бути єдиною Церквою, говорити від свого імені на всіх форумах світу, треба дійти до розуміння важливості своєї Кормчої книги, яка стала б в основі всіх стратегій Київської

¹⁸⁶ Українська Католицька Церква обіймає всіх вірних українського (грецько-руського) обряду на землях України і поза її межами (кан. 3). Завдання Української Католицької Церкви дбати про пастирську опіку над своїми вірними по всьому світу і там, де живе більше їхнє скупчення, забезпечити їм власну душпастирську опіку та свою власну ієрархію (кан. 5). Патріархові, або Верховному Архієпископу юрисдикційно підлягають всі митрополити, архієпископи та єпископи, як у межах України, так і поза нею, тобто по всіх країнах поселення (кан. 9).

¹⁸⁷ Димид Михайло. Від залежності до автономії — Український греко-католицький досвід ХХ століття». -0 Метрон 10-11 (2013-2014). – Стор. 59-84.

¹⁸⁸ Твори Патріарха і Кардинала Йосифа. - Т. 9. – Рим, 1980. - Стор. 264-266.

Церкви. Насущність «творення власного церковного права» має відобразити «глибинний зв'язок християнства з місцевою культурою і творити оптимальні форми для плекання християнського життя»: «щоб, перебуваючи у Вселенській Церкві, одночасно нести особисте пережиття»,¹⁸⁹ на основі спільного православно-католицького ісповідницького осмислення і свідчення християнської віри на цих землях.

Таким прозорим постав дороговказ патріярха Йосифа для свого наступника, нинішнього глави УГКЦ патріярха Святослава із своїм Синодом й разом із предстоятелями інших розділених частин однієї Христової Київської Церкви, яка є одночасно православною й католицькою. В дійсності ці напрямні є матрицею для доброї орієнтації кожної мислячої людини, яка живе нині в парадигмі України та Церкви на цій святій землі.

¹⁸⁹ В. Демків, «Правовий статус Київської митрополії на основі Церковних Уставів Володимира Великого і Ярослава Мудрого» (Науковий керівник: о. лїц. Т. Коцюба; Рецензент: о. лїц. І. Гаваньо) // сайт: *Дрогобицька духовна семінарія*, б.д., <<http://dds.edu.ua/ua/articles/2/diploms/2006/454-kyivmetrop.html>> (13.02.2017).